

Budućnost lutkarstva

Horvat, Doris

Undergraduate thesis / Završni rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Education / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:141:283204>

Rights / Prava: [In copyright](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2021-01-31**

Repository / Repozitorij:

[FOOZOS Repository - Repository of the Faculty of Education](#)

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

FAKULTET ZA ODGOJNE I OBRAZOVNE ZNANOSTI

Doris Horvat

BUDUĆNOST LUTKARSTVA

ZAVRŠNI RAD

Slavonski Brod, 2019.

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU
FAKULTET ZA ODGOJNE I OBRAZOVNE ZNANOSTI

Sveučilišni preddiplomski studij ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja

BUDUĆNOST LUTKARSTVA
ZAVRŠNI RAD

Predmet: Lutkarstvo
Mentor: M. Perić Kraljik, red. prof. art.
Student: Doris Horvat
Matični broj: 470

Slavonski Brod

Rujan, 2019.

Veliko hvala mojim roditeljima koji su mi omogućili da upišem željeni fakultet i svima ostalima koji su uz njih bili podrška tijekom studiranja. Zahvaljujem se svim profesorima koji su kroz ove tri godine pokazali da pohađanje fakulteta i prenošenje znanja može biti zanimljivo i ostati u lijepom sjećanju.

SAŽETAK

Da bih mogla pisati o lutkarstvu i budućnosti u Hrvatskoj upoznati ću se sa osnovama lutkarstva: vrsta lutaka, animacija, dramaturgija, glazba i sve ostalo što pripada lutkarskoj sceni. Nakon toga ću pisati o povijesti pet lutkarskih kazališta u Hrvatskoj (Split, Zagreb, Rijeka, Osijek, Zadar) koja su imala svojih uspona i padova. Bez obzira na neprilike poput Domovinskog rata ili lošijeg novčanog stanja u državi, hrvatski lutkari nisu odustajali. Cilj ovoga rada je usporediti položaj lutkarstva u Hrvatskoj u odnosu na prošlost, te spoznati kakva je budućnost hrvatskog lutkarstva. Na kraju ću na temelju repertoara Dječjeg kazališta Branka Mihaljevića u Osijeku donijeti zaključak utječe li repertoar kazališta na njegovu posjećenost ili je razlog nešto drugo.

Ključne riječi: hrvatski lutkari, povijest, položaj lutkarstva, budućnost, repertoar kazališta

ABSTRACT

To be able to write about puppetry and its future in Croatia, I will make myself familiar with the basics of puppetry: different types of puppets, animation, dramaturgy, music and everything else that belongs to the puppet scene. After that, I will write about the history of the five puppet theaters in Croatia (Split, Zagreb, Rijeka, Osijek, Zadar), which had their ups and downs. Regardless of problems such as The Croatian War of Independence or a bad financial condition in the country, the Croatian puppeteers did not give up. The aim of this final paper is to compare the position of puppetry in Croatia in relation to the past, and to see what could be the future of Croatian puppetry. On the basis of the repertoire of the Children's Theatre Branko Mihaljević in Osijek, I will make a conclusion whether the repertoire of the theater affects his attendance or it is affected by something else.

Key words: Croatian puppeteers, history, the position of puppetry, future, the repertoire of the theater

SADRŽAJ

UVOD	1
1. LUTKARSTVO	2
1.1. Vrste lutaka	2
1.2. Lutkarska scena	6
2. POČETCI LUTKARSTVA U HRVATSKOJ	8
2.1. Gradsko kazalište lutaka – Split	8
2.2. Zagrebačko kazalište lutaka.....	10
2.3. Dječje kazalište u Osijeku.....	12
2.4. Gradsko kazalište lutaka – Rijeka	14
2.5. Kazalište lutaka – Zadar.....	14
3. POLOŽAJ LUTKARSTVA U HRVATSKOJ U ODNOSU NA PROŠLOST	16
4. HRVATSKO LUTKARSTVO U BUDUĆNOSTI	21
5. DJEČJE KAZALIŠTE BRANKA MIHALJEVIĆA U OSIJEKU – 2017./2018. GODINE.....	22
ZAKLJUČAK	28
LITERATURA	29

UVOD

Lutkarstvo je scenska umjetnost u kojoj su lutkar i lutka sjedinjeni. Lutkar lutki daje život, a nagrada i jednom i drugom je pljesak dobiven od publike. Lutkarsko kazalište u odnosu na kazalište glume ima posrednika između publike i glumca, a to je lutka. U svome radu usporediti ću položaj lutkarstva u Hrvatskoj u odnosu na prošlost, te spoznati kakva je budućnost hrvatskog lutkarstva. Osim položaja lutkarstva u Hrvatskoj pisati ću i o trenutnom položaju lutke u odgojno-obrazovnim institucijama, pojave medija i propitkivanje njegovoga utjecaja na lutkarstvo. Osnivanje Gradskog kazališta lutaka u Splitu 1945. godine važan je datum u povijesti hrvatskog lutkarstva jer njime započinje profesionalna lutkarska produkcija u Hrvatskoj. Važno je i spomenuti jednu od najvažnijih predstava u povijesti hrvatskog lutkarstva a to je *Postojani kositreći vojnik*. Pomak od prošlosti u Hrvatskoj je pojavljivanje lutkarstva u manjim gradovima kao i osnivanje studija lutkarstva u Osijeku. Na kraju ću na temelju repertoara Dječjeg kazališta Branka Mihaljevića u Osijeku donijeti zaključak utječe li repertoar kazališta na njegovu posjećenost ili je razlog nešto drugo.

1. LUTKARSTVO

Svjetski dan lutkarstva obilježavamo 21. ožujka. „**Lutkarstvo**, odvjetak kazališne djelatnosti u kojem umjesto glumaca nastupaju lutke, često oponašajući ljudsko ponašanje, a njihov animator, lutkar, nerijetko, premda ne obvezatno, ostaje skriven.“¹ Započela sam sa ove dvije stavke smatrajući da su važne kao podloga za uvod u lutkarstvo. U sljedećem tekstu koji slijedi pisat ću o vrstama lutaka, njihovoj animaciji, izradi kao i ostalim bitnim stvarima za lutkarsku scenu a to su: lutkarski tekstovi odnosno dramaturgija, glazba i svjetlo.

1.1. Vrste lutaka

Postoje razne podjele lutaka. Možemo ih tako podijeliti prema načinu pokretanja (rukom, štapom ili koncima), odnosno ručne lutke (ginjol i zijevalica), lutke na štapu (javajke, velike lutke i lutke za kazalište sjena) i lutke na koncima (marionete). Prema poziciji animiranja razlikujemo lutke koje se animiraju odozgo (marionete na kocima i marionete na žici) i one koje se animiraju odozdo (ručne i štapne lutke). Nabrojati ću i opisati osnovne vrste lutaka:

- a) Ginjol
 - b) Zijevalica
 - c) Lutke sjene
 - d) Javajka
 - e) Marioneta
- a) **Ginjol** – „**Tehnika ginjola** zahtijeva izrazitu mišićnu napetost jer je ruka uvijek visoko uzdignuta, a svi pokreti animacije lutke osnovani su na laktovnoj strukturi pri čemu glumac lutkar cijelu izvedbu stoji i pogledom prati kretanje lutke- ruke- rukavice. „ (Rudman, 2017, 52)

¹Dostupno na: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=37630> Pristupljeno (29.05.2019. 20:06h)

Na Fakultetu za odgojne i obrazovne znanosti iz kolegija Lutkarstvo imala sam priliku izraditi ginjol lutku te naučiti kako se njome animira. Glava je nataknuta na kažiprst, desna ruka lutke je srednjak našeg prsta, a lijeva palac. Mali prst i prstenjak se ne koriste.

Fotografija 1. Prikaz ginjol lutke izradene za kolegij Lutkarstvo

(Izvor: osobna arhiva fotografija, fotografirala: Doris Horvat)

Branka Rudman u svome djelu *Lutkarstvo i velikani modernizma* piše kako je lutka ginjol klasične strukture te da se ona najčešće koristi kod prvih susreta glumaca s lutkom kada je ona još igračka za vježbu, a ne umjetnička tvorevina za predstavu. Čitajući njezinu knjigu i uz iskustvo na fakultetu, mogu reći da je za ginjol lutku potrebno puno živih pokreta i dinamičke igre. „Njezine su osnovne karakteristike široke geste, svadljivost, tvrdoglavost, stalni pokušaji svladavanja problema koji se gomilaju i vještina munjevitog reagiranja na stalno promjenjivu stvarnost. Ona se zapravo predstavlja svojim pokretom.“ (Rudman, 2017, 59)

- b) **Zijevalica** – „Zijevalica je ručna lutka koja se poput ginjola animira navlačenjem na ruku, ali je njezina posebnost, za razliku od ginjola, u tome što prsti lutkarove ruke otvaraju i zatvaraju lutkina usta.“ (Županić BeniĆ, 2009, 39) Dakle, lutkar pokreće zijevalicu na način da mu je jedna ruka u glavi lutke, a drugom rukom pokreće tijelo. Upravo ta mogućnost otvaranja i zatvaranja usta još više oživljava lutku i imamo osjećaj kao da lutka zapravo i priča jer otvara usta. Zijevalice su se koristile i proslavile u poznatim televizijskim emisijama *TheMuppet Show* i *Sesame Street*.

Slika 2. Zijevalica

(Izvor: <https://www.flickr.com/photos/claypuppets/8316726355/in/photolist-dEVozH-dF1YtY-qFepxN-j9AvCo-7qQeRM-gxDCfb-bjkK7D-kaDZ7v-4D8GC4-6nvt92-5wDYt-c4Lgtd-3hjTUH-dSofyu-2UckVq-e1kGhT-aovxkw-8xgFmN-ixaHmJ-mznZ4-62U7sH-qcjbXz-2U82Tp-9Gvaw5-AgWFzH-oY4oVw-bsR98s-ceceFY-2U6Uaa-arZzeJ-6SxHY8-tqrsq-g9xDWB-6oMsfo-8riVm4-252FwDg-2UbdeN-2Ucj33-wXQJga-6o53iD-ajgb26-7QEqJg-8ZEcGT-m6riq-2UcjEq-asdJdW-9TvXFL-dEVzTa-iV61u-2UbdG7/> , datum: 08.06.2019.)

- c) **Lutke sjene** – „Lutka sjena za razliku od svih ostalih vrsta lutaka u kazališnoj izvedbi nikada nije vidljiva kao objekt, već samo kao sjena odnosno iluzija koju stvara svjetlost.“ (Županić Benić, 2009, 51) Ova vrsta animacije je interesantna za provođenje lutkarstva u dječjim vrtićima od strane odgojiteljica jer je jednostavna. Sjena može nastati od naše ruke ako se dovoljno potrudimo da proučimo, da se informiramo o pokretima i položajima, odnosno sjenama koje iz toga svega nastanu. U knjizi *150 igara prstićima za razvoj fine motorike i govora* autorica Guria Osmanova, nalazi se odlomak *Igra sjena* u kojem su opisani na koji način mogu nastati razne sjene poput: mačke, zeca, koze... Kao što se vidi iz fotografije 2.

Fotografija 3. Igra sjena, Odlomak iz knjige *150 igara prstićima za razvoj fine motorike i govora*, Guria Osmanova

(Izvor: osobna arhiva fotografija, fotografirala: Doris Horvat)

- d) **Javajka** – glavni je predstavnik lutaka koje se animiraju pomoću štapova. Javajka potječe s otoka Jave, a točan naziv joj je vajang. „Današnje štapne lutke slične su javankama, štap nosač koji pokreće glavu više nije tako dugačak; štapovi pokretači ruku zamijenjeni su čeličnim žicama, ruke više nemaju tri para zglobova. Cijelu ruku može zamijeniti komad tanjeg užeta preko kojeg ide rukav.“ (Rudman, 2017, 54)
- e) **Marioneta** – „Kod **animacije marioneta** najvažnija je vještina upravljanja lutkom na koncima; ne iziskuje veliku mišićnu napetost, ali iziskuje vještinu usklađivanja pokreta svakog dijela tijela.“ (Rudman, 2017, 54) Većini lutkara je marioneta jedna od zahtjevnijih lutaka za animaciju upravo zato što trebamo uskladiti svaki dio tijela sa našim pokretom kao i sa pokretom lutke. Jedna nit konca određuje pokret lutke. Upravo riječ marioneta se upotrebljava u današnjoj svakodnevici kada kažemo da netko ide protiv svoje volje, odnosno kontroliran je od strane druge osobe, baš kao i što je lutka kontrolirana od strane lutkara.

1.2. Lutkarska scena

„U pojam scenskog bića, ako ga izjednačim s lutkom, uključuju se i animator i lutka, ne samo lutka u užem smislu, nego sve što lutki pomaže da bude „lutka“, a to je scena, scenografija, glazba, takozvani rekviziti, svjetlo i ostala pomoćna sredstva. Redatelj je u tom slučaju nadzirač i usmjerivač procesa s kreativnim predumišljajem.“ (Paljetak, 2007, 43)

Da bi lutka zaživjela trebamo je pokrenuti, animirati. Zato ću započeti sa animacijom. Dakle, animacijom pokrećemo lutku, pokrećemo tijelo lutke. Dok animiramo lutku, trebamo se „igrati“, vjerovati da je lutka živa. Poistovjetiti se s njezinim likom. Trebamo maštati jer bez toga lutka je samo lutka, beživotan predmet. Lutka se može kretati, ali ako se animator ne potruži dovoljno, publika će vidjeti nemotiviranost.

„Lutka ne voli laž. Ako što lažno učini na sceni (ta njena laž tada ima dugačke animatorove noge), izazove odmah negodovanje gledatelja. Za svaki svoj pravedni čin – jer to jest njeno poslanje, čak i onda kada na sebe uzima zadatke negativca – lutka traži nagradu i dobiva je pljeskom ruku iz gledališta, pljeskom koji je nalik na šum kiše. „ (Paljetak, 2007, 33) Smatram da je animacija najzahtjevniji zadatak za lutkara i da je potreban dugotrajan rad na tijelu, mislima, emocijama.

Glazba budi nešto u nama, utječe na naše emocije, glazba je živa kao i lutka. U lutkarstvu, glazba se koristi kao podloga u lutkarskim predstavama. To mogu biti poznata klasična djela, dječje pjesme, narodne melodije, ali se i piše za pojedine lutkarske predstave. Bitno je da glazba bude primjerena sadržaju teksta, jer se može dogoditi i da najljepši tekst bude upropašten. Važno je spomenuti i zvučne efekte koji imitiraju prirodne pojave, različite zvukove, šumove.

Glas je važan za lutkarstvo, kao i u pjevanju tako i u glumi glas treba razvijati. On lutki daje još jedan element koji ju čini cjelovitom. On ju određuje, ako se radi o liku koji je vedar ili sićušan, glas će biti piskutav, veseo i mio. Ako lutka utjelovljuje lika koji je zao ili velik, glas će biti dubok. Pri svemu tome važno je da je govor tijekom glume razumljiv.

„Dramatizacija je obrada ili adaptacija umjetničkog teksta i to na način da se cjelokupni sadržaj podijeli na uloge likova koji se u tom tekstu javljaju.“ (Stenzel, 1995, 11) U većini lutkarskih predstava koriste se tekstovi poznatih pisaca za djecu, poput klasičnih bajki, basni, priča. Pri izboru teksta treba se paziti na primjerenost djela djeci, odnosno na psihofizički razvoj djeteta. Dramske tekstove za djecu najčešće izvode odrasli, no u različitim institucijama za djecu to može biti i njihov izazov.

2. POČETCI LUTKARSTVA U HRVATSKOJ

Čitajući knjigu *Lutkarstvo i scenska kultura* autora Glibo (2000.), upoznala sam se sa početcima lutkarstva u Hrvatskoj. Glibo u svojoj knjizi navodi tekstove iz knjige *Hrvatsko lutkarstvo* dr. Antonije Bogner-Šaban (1997) koja piše o povijesti četiri lutkarska kazališta (Split, Zagreb, Osijek, Rijeka) i Abdulaha Seferovića (1997) koji piše o lutkarskom kazalištu u Zadru. U tekstu koji slijedi napisati ću kako se odvijao razvitak lutkarstva tih pet lutkarskih kazališta.

2.1. Gradsko kazalište lutaka – Split

Početak ovog kazališta povezujemo sa 8. ožujkom 1945. godine, kao datumom utemeljenja Gradskog kazališta Split, sa tadašnjim nazivom Kazalište lutaka „Pionir“. Taj datum je bitan i za povijest lutkarskog kazališta u Hrvatskoj jer njime započinje profesionalno lutkarstvo u Hrvatskoj. Prva osoba koja je bila značajna za lutkarsko kazalište u Splitu je Mirko Božić koji je bio ravnatelj, redatelj i dramaturg u razdoblju od 1945.- do 1947. godine. Na repertoaru su predstave poznatih stranih pisaca kao što su *Carevo novo ruho* H. C. Andersena, ali i hrvatskih pisaca Vladimira Nazora *Crvenkapica*.

Nakon Mirka Božića na mjesto ravnatelja dolazi osoba koja se razumije u lutkarstvo i koja se trudi da lutkarstvo u Splitu napreduje, a to je Damjan Dujšin. Dolaskom njega dolaze i novi članovi lutkarskog kazališta, kazalište čini svoje prve korake obilazeći mjesta u okolici Splita i održavajući lutkarske predstave. Ubrzo dolazi do perioda kada kazalište biva zatvoreno zbog poboljšanja tehničkih uvjeta, no to nije zaustavilo kazalište u radu i trudu, kroz stanku od godinu dana radilo se na oblikovanju predstava.

Kao i u većini ostalih kazališta u Hrvatskoj i u ovom kazalištu lutaka prevladavala je lutka marioneta i iluzionistička scenografija. Kazalište počinje surađivati sa tada tek osnovanom dječjom scenom u Splitu, današnje Kazalište mladih. Najviše igrana predstava u tom razdoblju bila je *Loptica skočica* češkog autora Jana Malika kao i Baumov *Čarobnjak iz Oza*.

Sredinom pedesetih Vojdrag Berčić unosi novinu u lutkarstvo u Splitu, a to je lutkarska predstava za odrasle. Dolazimo do onoga o čemu mnogi ulaze u rasprave i zbog čega su nezadovoljni sa razvitkom lutkarstva, a to je pitanje: „Ima li lutkarstvo u Hrvatskoj mogućnosti razvoja samo onda kada su na repertoaru predstave za djecu?“. Vojdrag Berčić postavlja Shakespeareovu Oluju i Mozartovu operu Bastijan i Bastijana.

Šezdesete godine Gradskog kazališta lutaka u Splitu obilježava upijanje znanja i novih vještina te želja za napretkom. Kao i većina hrvatskih lutkara, okreću se slovačkim i češkim piscima. Na repertoaru je *Zlatokosa* J. Kainara, *Lizinka* A. Tomasove ali i obnovljena *Loptica skočica* J. Malika. Vojmil Rabadan dolazi u Split kako bi splitske lutkare upoznao sa vještinom ginjol lutke i javanke. On je bio dramaturg, tajnik Drame u Hrvatskome narodnom kazalištu, ravnatelj i redatelj zagrebačkog lutkarskog kazališta. Likovno djelovanje Ivice Tolića u kojem se mijenja odnos prema lutki, a onda i uvođenje živog glumca u predstavu ispod paravana korak je ka modernizaciji scenske izvedbe. Dolazimo do toga da lutkar i lutka postaju jedno, lutka je jednaka kao njen partner odnosno lutkar koji njome upravlja. Ovdje se idealno može uklopiti tekst koji je napisao Luka Paljetak, pisac i poznavatelj lutkarstva. „*Lutka nije laka. ni njeno kazalište zato nije lako i ne treba ga lakim činiti, niti ga olako shvaćati. Ono je dio velikog magičnog, obrednog učinka iz vremena kada je čovjek, koji još nije sasvim postao svjestan sebe, lutku poslao u susret nepoznatom, da bi je na tom putu zatim sretao svaki put kada najviše biva svjestan sebe. Kazalište lutaka zato je mjesto gdje čovjek lutki može zahvalno pružiti ruku. I primiti je od nje. To je mjesto susreta.*“ (Paljetak, 2007, 33) Prva takva predstava u Splitu 1962. je igrokaz Čuvenko i Kukurenko u režiji Zvonka Kovača i Bogdana Buljana. Nažalost 1969. godine dolazi do požara u kazalištu, veći dio likovno-tekstovnog i dokumentarističkog fonda je uništen i oštećen. Splitski lutkari i dalje ne odustaju, snalazeći se u pristupačnim prostorima, obnavljaju i uvježbavaju predstave koje su djelomično ostale sačuvane a to su : *Zlatni pjetlić*, Marija Kulundžić te *Vuk i kozlići*, Jan Grabowak.

Početkom 1970. godine, kazalište je obnovljeno i modernizirano, splitski lutkari se vraćaju sa premijernom izvedbom igrokaza *Kako je slonić dobio surlu* G. Vladičina. Kao i u drugim profesionalnim kazalištima lutaka u Hrvatskoj tako i u Splitu, nastoji se stvoriti lutkarski prepoznatljiv zaštitni znak. U Splitu je to Ivica Tolić. On se okreće dječjem svijetu, iako je izbor tekstova za djecu bio slab, lutkari angažiraju dramaturge.

Već 30 godina postojanja kazalište slavi 1975. godine. Nakon 30 godina uslijedile su zaslužene nagrade. Splitski lutkari u Bugarskoj na festivalu Zlatni delfin (1975) dobivaju međunarodno priznanje za predstavu *Patalanci i baba Cocolana* R. Bosileka.

Osamdesetih lutkari slave četrdesetu obljetnicu kazališta sa ravnateljicom Marijom Žuvelom kao i nagradu SLUK-a 1987. godine za igrokaz *Radoznali slonić*.

Dolaskom Ratka Glavine na čelo kazališta u razdoblju 1994/1995. dolazi do velikog napretka za lutkarstvo i njegovu bolju budućnost. Lutkarska škola koja će rezultirati diplomom utemeljena je u Splitu. Dvogodišnji Dramsko – lutkarski studij velik je korak za lutkarstvo, a dokaz tome je popunjavanje repertoara, ali sigurno i stvaranje novih lutkara koji će „gurati“ lutkarstvo u budućnost.

Predstavom Olje Lozice *Vick i Mare* u rujnu 2013. godine Splitski žele približiti lutkarstvo odrasloj publici, odnosno otvoriti kontinuiranu večernju scenu.

2.2. Zagrebačko kazalište lutaka

U Zagrebu se lutkarstvo prvi put pojavljuje 1916. godine kao javna lutkarska predstava u privatnoj kući smještenoj na današnjem Britanskom trgu. Grupu lutkara činio je Velimir Deželić st. koji je bio zadužen za vođenje grupe, njegovi članovi obitelji i Marijan Kralj. I ovdje, kao i u većini kazališta u tom razdoblju, koristila se marionetska tehnika. Teatar marioneta se osniva 1920. godine, a prvi dramski tekst za njega napisao je pjesnik Dragutin Domjanić, *Petrica Kerempuh i spametni osel*. Premijera je održana 9. travnja 1920. godine, a u tom mjesecu iste godine, uprizoren je Schnitzierov *Hrabri Kosijan* isključivo za odraslu publiku. Za Teatar marioneta piše i Vladimir Nazor, današnji poznati pisac koji je tada bio u počecima svoga uspona. On piše svoju verziju *Crvenkapice* koju izvodi većina dječjih scena sve do kraja šezdesetih. Za predstave se koriste prerade hrvatske književne baštine, sve se više izvode i prerade Grimmovih pripovijesti.

Od 1928. do 1935. lutkarstvo u Zagrebu je zamrlo, no početkom 1935. ponovo je zaživjelo obnovom Teatra marioneta sa voditeljem Mladenom Širolom. I dalje se koristi marionetska tehnika kao i tekstovi narodnih pripovijesti. Družina mladih osnovana 1939., predvođena Vladom Habunekom i Radovanom Ivšićem usuduje se istraživati i koristiti tehnikom ginjola.

Kazalište je 28. veljače 1948. preimenovano u Zemaljsko kazalište lutaka, ravnatelj je Radovan Ivšić, a umjetnički voditelj Vlado Habunek. No, nakon premijere predstave za odrasle *Iskušenje svetog Antuna* 29. travnja 1948. Radovan Ivšić i Vlado Habunek zauvijek napuštaju lutkarstvo.

U razdoblju od 1949. do 1956. umjetnički je voditelj Vojmil Rabadan. Nema predstava za odrasle, provode se predstave za djecu. Pojavljuju se i javanke - lutke na štapu koje Tilla Durieux oblikuje sa vlastitim materijalima pazeći na svaki detalj. Vojmil Rabadan prerađuje tekst Vladimira Nazora *Veli Jože* 23. svibnja 1952., prvi put je skinut paravan i uključen živi glumac u predstavu. Kazalište dobiva svoj službeni naziv 1956. godine a to je Zagrebačko gradsko kazalište lutaka.

Šezdesete godine obilježava procvat kazališta, ravnateljstvo Vesne Kauzlarić od 1962. do 1973. godine koja je školovala glumce i redatelje u Pragu, upoznala hrvatsko lutkarstvo sa europskim načinom, rekonstrukcija zgrade u kojoj su se održavale lutkarske predstave. Za vrijeme rekonstrukcije, zagrebački lutkari nastupaju u različitim gradskim prostorima, u okolici grada ali i u inozemstvu.

Za vrijeme Domovinskog rata, Zagrebačko kazalište lutaka bilo je domaćin najugroženijim ansamblima iz Osijeka i Zadra, te ugostilo i Gradsko kazalište lutaka iz Rijeke. Poslije ratnog razdoblja, Nikola Ćubela ostvario je svoju ideju o utemeljenju časopisa *Lut(t)ka* koji se sastoji od niza članaka koji govore o tematici lutkarstva i aktualnom zbivanju na području toga umjetničkog pravca. U devedesetima je bilo pet predstava za odrasle i isto toliko od 2000. do 2011. godine.

2.3. Dječje kazalište u Osijeku

U počecima lutkarstva u Osijeku, postojala su čak četiri lutkarska kazališta. Udruženje židovskih žena WISO, s voditeljicom Fani Ungaro, provodilo je lutkarske predstave sadržajno vezane uz vlastitu tradiciju. Zatim Sokolsko lutkarsko kazalište i Lutkarsko kazalište koje vode Česi, te Dječje kazalište „Ognjen Prica“.

Prvi pravi znaci, možemo reći i profesionalni za lutkarstvo u Osijeku je prva predstava Sokolskog lutkarskog kazališta održana 31. prosinca 1935. godine, jednočinka *Car i detektiv* čiji je autor i redatelj Stanislav Hočevar, on vodi kazalište nekoliko godina.

Predstava je odigrana u marionetskoj tehnici. Sokolsko lutkarsko kazalište i češko Lutkarsko kazalište surađuju posuđujući tekstove i lutke. Te dvije lutkarske scene početkom 1938. prestaju s radom sve do početka pedesetih godina.

Osnutkom Lutkarskog kazališta 18. svibnja 1952. lutkarstvo u Osijeku opet je zaživjelo. Od sredine pedesetih i nakon što Dječje kazalište „Ognjen Prica“ dobiva svoj profesionalni status 23. travnja 1958., pojavljuje se program od dramske do baletne produkcije, održavaju se tečajevi za kazališno nadarenu djecu, repertoar kazališta je za dječji uzrast. Dugogodišnji ravnatelj Ivan Balog, zajedno sa Brankom Mihaljevićem, obilježiti će ovo lutkarsko kazalište predstavom *Zeko, Zriko i Janje* koja postaje zaštitnim znakom kazališta tijekom godina i jednom od najizvođenijih lutkarskih predstava, koja se i dan danas nalazi na repertoaru lutkarskog kazališta u Osijeku. Pedesete godine za ovo kazalište su bile zlatne godine, dokaz tome je i sudjelovanje na prvom Šibenskom festivalu djeteta 1958. godine.

I šezdesete godine su pune uspona za ovo lutkarsko kazalište. Osječki lutkari upijaju u sebe znanje čeških, slovačkih i poljskih lutkara, pa tako Ivan Balog čini veliki iskorak u hrvatskom lutkarstvu postavljajući 11. studenog 1962. igrokaz *Oleg i lutke* poljskog autora Juliusza Wolskog u kojem se kombinira lutka i živi glumac. Još jednu rijetkost u hrvatskom lutkarstvu uvode Jan Ozabal i Bohdan Slavik, a to je crni teatar. Zatim, pantomima kao scenski žanr, zbog koje Ante Zubović ostvaruje jednu od svojih upečatljivijih uloga tih godina. U Nazorovu *Velom Joži* naglašava se alegorijska veličina glavnog junaka kojeg glumi Izidor Munjin (član Hrvatskog narodnog kazališta), nasuprot minijaturnim ginjolima.

Sedamdesete obilježava želja osječkih lutkara za stvaranjem svoga puta neovisnog o europskim lutkarima. Također, sve više se koriste djela Ivane Brlić-Mažuranić kao obrade tekstova, a neka od njih su: Lutonjica Toporko i devet župančića, Regoč i Ribar Palunko.

Ivan Balog redatelj je igrokaza Ribar Palunko, on upotrebljava Crnu tehniku u kojoj u prvi plan dolazi izgled lutke koja se nalazi pod raznolikim i raznobojnim osvjetljenjem. Još jedna novost u sedamdesetim godinama lutkarstva, a koje je također veliko priznanje za lutkarstvo u Osijeku, održavanje je SLUK-a koje počinje 1977. godine i traje sve do danas.

SLUK je festival na kojem sudjeluje pet profesionalnih hrvatskih lutkarskih kazališta, ali i gosti iz inozemstva. Festival je natjecateljskog tipa. Na festivalu se odvijaju razgovori o lutkarstvu, te se mogu pogledati razne izložbe. SLUK je jedini hrvatski festival te vrste koji se održava u Osijeku.

Kraj sedamdesetih zaokružen je sa predstavom *Grga Čvarak* redatelja Ivana Baloga, predstava i redatelj su dobili nagradu od UDUHU-a 1978. Osječko lutkarsko kazalište dospjelo je i na televizijske ekrane, predstava *Vesela avlija* snimljena je za Dječji program Zagrebačke televizije i predstavlja Osječane na Susretu pozorišta lutaka Bosne i Hercegovine u Bugojnu 1980. godine.

Za vrijeme ratne agresije na Hrvatsku, repertoar kazališta se prorijedio, zgrada gdje su se provodile predstave uništena je. No, kao i sva kazališta u Hrvatskoj za vrijeme rata, ni osječko nije odustajalo, borilo se i sudjelovalo na raznim festivalima. Dječje kazalište u Osijeku 2006. godine nakon smrti Branka Mihaljevića, autora predstave *Zeko, Zriko i janje* mijenja naziv u Dječje kazalište Branka Mihaljevića.

Dječje kazalište u Osijeku je jedino kazalište u Hrvatskoj koje nije isticalo takozvanu večernju scenu za odrasle, okrenuto je djeci, no to je i jedino kazalište koje u svom nazivu kazališta sadrži naziv „dječje“.

2.4. Gradsko kazalište lutaka – Rijeka

Gradsko kazalište lutaka u Rijeci najmlađe je hrvatsko lutkarsko kazalište, utemeljeno je 29. ožujka 1960. godine. Prije njegovog utemeljenja, tridesetih godina je granicu dviju država označavala Rječina, tada je na Sušaku djelovalo lutkarsko kazalište koje je predstave povremeno izvodilo na hrvatskom i Rijeka čiji lutkarski ansambl program provodi na talijanskom.

Ta dva kazališta bila su aktivna od 1933. do 1935. a onda je uslijedila stanka do početka 1959. kada se potpomaže stvaranju lutkarskog kazališta u sklopu Pionirskog doma Ivo Lola Ribar.

Otvora se tečaj gdje članove Učiteljske škole podučavaju glumci današnjeg Hrvatskog narodnog kazališta Ivana pl. Zajca. Tijekom dviju sezona (1958/59. i 1959/60.), riječki lutkari predvođeni ravnateljem Draganom Blažekovićem ostvaruju tri premijere: *Zeko Naduvenko* Sergeja Mihalkova, *Guliver među lutkama* Josefa Pehra i *Lea Spačila, Ivica i Marica pred mikrofonom* Rajmonda Blahora.

Dolaskom Berislava Brajkovića kao umjetničkog voditelja u razdoblju od 1963. do 1973., dolazi i dotad nigdje u Hrvatskoj primijenjena tzv. Iluminescentna tehnika, sa karakteristikama sličnima crnom teatru, upotpunjena zvukovima i svjetlosnim efektima. Berislav Brajković postavlja kolaž predstavu na temelju skladbi Claudea Debussyja, M.P. Musorgskog i Franza Listzau kojoj se upotrebljavaju karakteristike crnog teatra. U tom razdoblju, na repertoaru su pretežito tekstovi hrvatskih pisaca.

Dana 28. siječnja 1993., Riječko lutkarsko kazalište mijenja naziv u današnje Gradsko kazalište lutaka. Godina 1995. bila je godina nagrada za riječke lutkare, od nagrada dobivenih na SLUK-u i PIF-u do nagrada grada Rijeke. Također, riječki lutkari gostovali su na međunarodnom festivalu u glavnom gradu Albanije, Tirani.

2.5. Kazalište lutaka – Zadar

Amaterski ansambl osnovan je 1952. godine, a 1960. kazalište dobiva profesionalni status. Kao i svako kazalište lutaka u Hrvatskoj i ovo je zauzelo svoje posebno mjesto u hrvatskom lutkarstvu. Prvo, način na koji su započinjale lutkarske predstave razlikuje se od ostala četiri lutkarska kazališta u Hrvatskoj.

Prije početka predstave, lutkari su ulazili na pozornicu kroz gledalište, a to je bilo interesantno djeci. Iako neiskusni i mladi ansambl, zračio je pozitivnom energijom i profesionalnom odnosu prema svome poslu.

Prigodom nastupa amaterskog ansambla u Rimu 1961., kroničar „Il Tempa“ zapisao je: „Tehnika, jednostavna i sadržajna inscenacija i realizacija kostima upravo su jedinstveni, tako harmonični i dobro postavljeni, da se u tijeku predstave zaboravljalo na sadržajnu bezazlenost dugačke fabule Kekeca.“ Po tome možemo zaključiti da iako amatersko, kazalište je doista djelovalo na profesionalan način.

Kazalište lutaka u Zadru postalo je okupljalište studenata i diplomata Zadarskog Filozofskog fakulteta 1956., kao i općenito umjetnika. Jedna od najvažnijih predstava u povijesti hrvatskog lutkarstva je *Postojani kositretni vojnik* za kojeg su Paljetak i Stojaković dobili nagradu Slobodne Dalmacije za umjetnost. Na međunarodnom lutkarskom festivalu 1988. godine u Ljubljani upravo ta predstava je bila jako zapažena.

Abdulah Seferović (1997.) u knjizi *Hrvatsko lutkarstvo* navodi anegdotu koja se dogodila na tom festivalu, kada su Japanci bili oduševljeni vizualizacijom predstave i njenom poetičnosti: „Beskrajno znatiželjni, pohrlili su na pozornicu da se поблиže upoznaju sa složenom elektronskom tehnikom koja omogućuje takvo bogatstvo vizualnih efekata. Kada su vidjeli grube i primitivne drvene naprave, nisu mogli vjerovati svojim očima.“

3. POLOŽAJ LUTKARSTVA U HRVATSKOJ U ODNOSU NA PROŠLOST

U prošlosti, lutkarska kazališta u Hrvatskoj imala su svojih uspona i padova. No nakon svakoga pada uspjeli su se podignuti. Ne tako dobra novčana situacija u državi usporavala je i onemogućavala razvoj lutkarstva za razliku od ostalih država poput Češke, Slovenije, Poljske, Japana. Kroz zapisanu povijest o lutkarstvu u Hrvatskoj možemo vidjeti da je većina znanja i tehnika preuzeta od europskih lutakara. Tadašnji novi trendovi u svijetu lutkarstva bili su crni teatar i sklanjanje paravana, odnosno dovođenje glumca-lutkara na otvorenu scenu. Nakon prikupljenih znanja, kazališta se pokušavaju osamostaliti. Žele biti zaslužni za svoj uspjeh. Krenimo od godine 1977. kada možemo vidjeti početke kretanja lutkarstva ka usponu i željenom cilju. Te godine započelo je održavanje SLUK-a u Osijeku, festivala na kojem su se sastajali lutkari iz Hrvatske ali i iz inozemstva, ljudi istog interesa i pogleda na lutkarstvo. Druga stepenica, koja je bila još jedna potvrda za uspjeh, potvrda da se uz talent i interes može postignuti i ono što se čini neostvarivo. Predstava *Postojani kositreteni vojnik* privukla je i zainteresirala lutkare iz Japana koji su bili oduševljeni vizualnim tehnikama, misleći da se iza efekata krije složena elektronska tehnika, no zapravo se radilo o običnim drvenim napravama. To je ujedno i jedna od najvažnijih predstava u povijesti hrvatskog lutkarstva. Može li bolje priznanje za hrvatsko lutkarstvo od zamjećivanja predstave amaterskog ansambla od strane kroničara iz Rima i njegovog pohvalnog komentara o jedinstvenosti predstave. I zagrebački lutkarski amateri čine ponosnim hrvatske lutkare „...jer se oni usuđuju misliti na nov način, nisu vezani zamkama financiranja, te je izazovna sloboda stvaralaštva prečesto maksimalno iskorištena.“ (Kroflin,1992,100-101) Ako amaterski lutkari uspijevaju postići takve rezultate bez škole i dovoljnog znanja o lutkarstvu, tehnikama i svemu onome što znaju profesionalci, kakve bi onda tek rezultate postizali kao osobe koje su obogaćene znanjem sa pruženim mogućnostima još većeg ulaska u svijet lutkarstva. Za sve amatere i one koji žele postati profesionalni lutkari, godine 1994/1995. utemeljen je prvi dvogodišnji Dramsko – lutkarski studij u Splitu.

Nakon ratnih vremena u Hrvatskoj, kako se narod i država oporavljala tako je i lutkarstvo pronalazilo svoj put i približavalo se željenom statusu. Lutkarske predstave pojavljuju se i u manjim gradovima. U tekstu koji slijedi navesti ću lutkarska kazališta u Hrvatskoj, profesionalna stalna ali i kazališta i scene za djecu, privatna kazališta kao i neformalne lutkarske družine. Podatci su preuzeti sa internetske stranice Hrvatski centar UNIMA.²

PROFESIONALNA STALNA LUTKARSKA KAZALIŠTA: Dječje kazalište Branka Mihaljevića u Osijeku, Gradsko kazalište lutaka Split, Zagrebačko kazalište lutaka, Gradsko kazalište lutaka Rijeka, Kazalište lutaka Zadar

KAZALIŠTA I SCENE ZA DJECU, PRIVATNA KAZALIŠTA, NEFORMALNE I LUTKARSKE DRUŽINE: Dječje kazalište Dubrava, Kazalište „Licem u lice“ (Split), Lutkarska scena Ivana Brlić – Mažuranić (Zagreb), Kazališna družina Pinklec (Čakovec), Kazalište Virovitica, HNK u Šibeniku – MDF, GK Joza Ivakić Vinkovci, Dom kulture Kristalna kocka vedrine (Sisak), Dječja i lutkarska scena HNK u Varaždinu, Kazališna družina Ivana Brlić – Mažuranić (Slavonski Brod), Lutkarsko kazalište „Za-bregom“, GK Zorin dom Karlovac, NS Dubrava, Dječje kazalište Dubrava, KUC Travno, Umjetnička akademija u Osijeku, Hrvatski dom Vukovar

Prema ovim podacima jasno se vidi da se lutkarstvo razvilo i proširilo cijelom Hrvatskom te da se u današnjici i dalje osnivaju nova lutkarska udruženja, da opstaju iz generacije u generaciju i privlače možda neke nove talentirane lutkare koji će svojim talentom produžiti vijek trajanja lutkarstva. Sve legende hrvatskog lutkarstva, osobe koje su se zalagale za školovanje lutkara, mogu biti ponosni na današnjicu. Sada osim u Splitu, i u ostalim većim gradovima može se upisati studij lutkarstva. Umjetnička akademija u Osijeku samostalno je počela s radom u akademskoj 2004./2005. godini, a od 2010./2011. uz Preddiplomski studij glume i lutkarstva organiziran je i Diplomski studij glume i lutkarstva.

²Dostupno na: <http://unima.hr/lutkarstvo/lutkarska-kazalista/> Pristupljeno (23.06.2019. 11:56h)

Lutke su osim u kazalištima dobile i svoje mjesto u dječjim vrtićima. Iako se već 1959. godine lutka pojavljuje u odgojno-obrazovnim institucijama. Među prvima koja je osim u kazalištima, lutku počela koristiti u svome radu kao hobi uz svoj stalni posao pedagoga je Vlasta Pokrivka.

Njeno prvo radno mjesto i prvo korištenje lutke bilo je u Dječjem oporavilištu. Od prirodnih materijala, krumpira, češera, tikvica i kukuruza, počela je izrađivati lutke zajedno s djecom. Nakon radnog mjesta u Dječjem oporavilištu, počela je raditi u dječjem vrtiću. U želji za boljim upoznavanjem sa tehnikama i mogućnostima koje pruža lutka, prisustvuje lutkarskim tečajevima, pohađa Večernju lutkarsku akademiju. Na kraju je Vlasta pozvana da drži seminare učenicima Škole za odgojitelje, počinje predavati lutkarstvo čiji je program sama izradila. Vlasta Pokrivka može biti uzor svim odgojiteljima.

Smatram da lutkarstvo u dječjim vrtićima i dalje postoji, ali ne u onim količinama kojima bi trebalo. Kao budući odgojitelj imala sam prilike provoditi vrijeme u dječjim vrtićima, provoditi svoje aktivnosti. Lutke u vrtićima postoje, no postoji li dovoljno volje od strane odgojitelja da se koristi lutkom u radu? Većina uvodnih aktivnosti u dječjem vrtiću započinje scenskom igrom. Aktivnosti koje sam ja provodila kao student, također su započinjale sa scenskom igrom, no lutke su većinom bile isprintani plastificirani predlošci kao i kod većine studenata. Razlog tome je jako često nedostatak vremena, fokusiranje na ispite, vrtić ne posjeduje lutke. No kako napreduješ iz godine u godinu, prikupljaš nova znanja i iskustva. Na drugoj godini svoga studiranja susrećem se i sa kolegijem Lutkarstvo na kojem nas profesorica uvodi u svijet lutkarstva, omogućuje nam da opipamo prave lutke za lutkarske predstave, upoznaje nas sa vrstama lutaka, pokazuje nam video-zapise studenata Akademije u Osijeku koji studiraju lutkarstvo. Tada počinjem shvaćati koliki trud je potreban za animaciju lutke, koliko je mašte potrebno da lutka doista oživi. Nakon toga počinješ drugačije gledati na lutke i počinješ shvaćati koliko su korisne u radu s djecom, da izmamljuju osmijehe na dječjim licima i da lutka može zaintrigirati i onu djecu koja nisu zainteresirana za uvodne aktivnosti ili aktivnosti uopće. Jer djeca u nama vide autoritet, dok u lutki ne.

Na drugoj praksi u dječjem vrtiću, opet se susrećem sa scenskom igrom, no ovaj put sa pravom lutkom. Tada dolazim sa znanjem upijenim sa kolegija Lutkarstvo i

pokušavam se izjednačiti sa lutkom, biti jedno i unijeti razigranost u nju. Jesam li uspjela u tome, najbolje dokazuju dječji osmjesi i oduševljenje.

U dječjem klubu „Gita“ u Slavonskom Brodu, volontirala sam prve dvije godine svoga studiranja na poziciji pod nazivom „Pomoć u pripremi i provođenju Kraćeg programa za poticanje razvoja govora, jezika i predčitačkih vještina s djecom predškolske dobi“, a zadnju godinu radila kao student. Igraonica posjeduje ginjol lutke i „lutke rukavice“. Te lutke su na pristupačnom mjestu djeci, tako da se mogu koristiti njima kad god to požele. Primijetila sam da djecu privlače lutke bez obzira na njihovu dob. Pogotovo ako vide od nas odraslih da lutka može biti pravi prijatelj za igru, pri tome privući i ostalu djecu. Stoga sam i ja provodeći vrijeme u igraonici krenula sa animiranjem lutke, a djeca su se samo uključivala. Bilo im je zanimljivo kako se njihova „teta“ igra s lutkom i njima, te mijenja glas i postaje netko drugi, doktor, vuk, žalosna djevojčica ili nešto drugo. Primijetila sam da djeca koja su inače povučena i tiha, dolazila su, iz njima dovoljne udaljenosti, promatrali su nas i smijali se zajedno sa nama. Zabilježila sam trenutak kada su djeca samostalno uzela lutke i upustila se u igru.

Fotografija 4. Igra „Lutkarska predstava“

(Izvor: osobna arhiva fotografija, fotografirala: Doris Horvat)

Fotografija 5. Djeca i lutke, Dječji klub „Gita“

(Izvor: osobna arhiva fotografija, fotografirala: Doris Horvat)

„U svijetu se mnogo raspravlja o prebrzom prestanku djetinjstva. Većina odgajatelja i psihologa priznaje da se danas djeca ne znaju igrati i neograničeno maštati kao što su znala prije samo deset godina.“ (Brèdikytè, 2004 ,45) Tehnologija se razvila, djeca u sve ranijoj dobi počinju koristiti pametne telefone, a onda telefoni počnu upravljati njihovim umom. No, odrasli su njihovi skrbnici stoga oni trebaju imati utjecaj na njih i na ono što djeca koriste. Upravo tako i na svijest o lutkarstvu kod djece utječu odrasli. U vrtiću su to odgojiteljice, a kod kuće njihova obitelj. Djeca gledaju crtane filmove na pametnim telefonima svojih roditelja, gledaju i svakojake video-zapise na poznatoj aplikaciji YouTube, koje vrlo vjerojatno štetno utječu na njih, jer većina današnjih crtanih filmova utječe na agresivnost djece. Umjesto toga, zašto djeci ne bismo pokazali lutkarsku predstavu na YouTube-u, zašto djecu ne odvedemo na lutkarsku predstavu umjesto u kino? Znaju li djeca uopće da se bajke koje su prikazane u kinu isto tako mogu pogledati i u kazalištu kao lutkarsku predstavu? Tamo će moći izraziti svoju maštu i razigranost. Kino ne daje mogućnost dvosmjerne komunikacije, niti sva tehnologija koja se razvila unatrag deset godina. U kazalištu lutke komuniciraju s djecom.

4. HRVATSKO LUTKARSTVO U BUDUĆNOSTI

Lutkarstvo u Hrvatskoj je imalo svojih uspona i padova, ali može biti ponosno na sve što je dosad postignuto. Kakva će biti budućnost lutkarstva nitko ne može znati, ali da bi postojala, lutkarstvu treba više odgojitelja kao što je Vlasta Pokrivka, psihoterapeuta kao Zlatko Bastašić, drugim riječima, osoba koje su spremne otkrivati nove mogućnosti koje lutka pruža, ali isto tako ne odmaknuti se od onoga što lutka u kazalištu doista i je.

Vlasta Pokrivka koja sama stvara lutke od prirodnog materijala, koristeći ih u svome radu, uvodi lutkarstvo u odgojno-obrazovne institucije, ili Zlatko Bastašić koji spoznaje da tijekom psihoterapije koju provodi, lutka pomaže djetetu u emocionalnim poteškoćama, ublažava djetetove strahove. Pomaže i pri rješavanju agresivnosti i otkrivanju srži tog problema. Lutke koje predstavljaju članove obitelji korisne su pri razgovoru o obiteljskim problemima. „Prvih pola godine koristio sam različite terapijske tehnike (crtež, razgovor, igra), ali pravog napretka nije bilo sve dok nisam počeo koristiti igru lutkama.“ (Bastašić, 76, 1990)

Riječ „budućnost“ asocira me na razvoj tehnologije, na robote i ostale tehnološke napretke. Pojavljuju se lutke u drugačijim izdanjima kao što je umjetnički pravac Bauhaus u kojemu animator izgleda poput lutke. U predstavi „Luda i novčić“ po prvi puta u povijesti hrvatskog lutkarstva pojavljuje se animatronska lutka „novčić“. Glumac je fizički odvojen od lutke koja sama stoji na sceni.

„Lutka je takva naprava, najsavršenija, i zbog toga joj nije potreban nikakav satni mehanizam, osim kucanja ljudskog srca na koje se i oslanja kao na jedini neophodni joj dio ljudske anatomije.“ (Paljetak,8,2007) Smatram da lutka treba ostati u rukama animatora, inače gubi svoju bit.

5. DJEČJE KAZALIŠTE BRANKA MIHALJEVIĆA U OSIJEKU – 2017./2018. GODINE

Na temelju Izvješća o ostvarenim programima Dječjeg kazališta Branka Mihaljevića u 2017. godini i Izvješća o ostvarenim programima Dječjeg kazališta Branka Mihaljevića u 2018. godini napravila sam popis lutkarskih predstava koje su te dvije godine bile na repertoaru.

2017. godina	2018. godina
PREMIJERNE	PREMIJERNE
Priča s morskoga dna	Kradljivica ključeva
Ružno pače	Nezaboravak
James i divovska breskva	Tobija
	Božićni kolačići
	} dvije obnove
REPRIZE	REPRIZE
Veseli medvjedići	Jaje
Vrijeme za bajku	Ružno pače
Patkica Blatkica	Patkica Blatkica
Zeko, Zrinko, janje	Anica i Danica
Tobija	Nije me strah
Pale sam na svijetu	Deveta ovčica
Deveta ovčica	Zeko, Zrinko i janje
Vesela avlija	Pale sam na svijetu
Jaje	
Nije me strah	
Anica i Danica	

Repertoar u 2017. godini sadržavao je 3 premijerne lutkarske predstave i 11 repriznih. Prvi premijerni naslov u 2017. godini bila je predstava „Priča s morskog dna“ koja je najviše odigrana, 37 puta. Predstava je namijenjena djeci u dobi već od treće godine. Druga po redu gledanosti bila je predstava „Ružno pače“ koja je odigrana 31 put. I zadnja premijerna, „James i divovska breskva“ koja je izvedena 23 puta. Dvije lutkarske reprizne predstave bile su nagrađivane na festivalima, a to su : „Nije me strah“ i „Deveta ovčica“.

Predstava „Nije me strah“ autorice Dubravke Pađen Farkaš u režiji Ljudmile Fedorove proglašena je najboljom predstavom u cjelini na 10. festivalu Mali Marulić u Splitu. Edi Ćelić osvojio je nagradu za najbolje glumačko ostvarenje za ulogu dječaka Tina i Djecozgraba. Druga po redu nagrada za tu predstavu dobivena je na Međunarodnome festivalu Zlatna iskra festivala u Kragujevcu. Na ovom međunarodnom lutkarskom festivalu nastupaju kazališta iz Mađarske, Hrvatske, Srbije, Kine, Španjolske, Slovenije, Bugarske, Crne Gore, Republike Srpske, Bugarske i Rusije, a međunarodni stručni žiri, dodjeljuje statuu “Zlatna iskra” – GRAND PRIX za najbolju predstavu te plakete “Zlatna iskra” za najbolju režiju, dramski tekst, scenografiju, oblikovanje lutaka, originalnu glazbu i pet ravnopravnih glumačkih nagrada. Stručni žiri u sastavu Fatma Kečeli, dramaturginja iz Turske, predsjednica žirija; Natalija Gočeva, scenografkinja i kostimografkinja iz Bugarske, članica žirija i Dragoslav Todorović, redatelj iz Srbije, član žirija, Kristini Fančović dodijelili su specijalnu nagradu za ulogu Mačka, nagradu za glumačko ostvarenje za ulogu Tina osvojili su Edi Ćelić, Aleksandra Colnarić i Areta Ćurković, dok je nagradu za najbolju scenografiju zaslužio poznati osječki ilustrator Dražen Jerabek. Na 26. Susretu lutkara i lutkarskih kazališta Hrvatske SLUK u Zadru 2017. godine, nagradu za najbolju kreaciju lutaka i maski dobio je Dražen Jerabek za predstavu „Nije me strah“. Nagradu za najbolju animaciju-glumu dobila je Kristina Fančović za ulogu mačka u predstavi. Članovi žirija odlučili su i nagradom Branko Stojaković nagraditi predstavu.

Predstava „Deveta ovčica“ na 1. Kijevskom međunarodnom lutkarskom festivalu "Puppet.Up!", u povodu obilježavanja 90. obljetnice Kijevskog akademskog lutkarskog kazališta osvojila je Grand prix festivala za najbolju predstavu, a Ivica Lučić osvojio je nagradu za najboljeg glumca-animatora festivala.

Deveta ovčica, predstava Dječjeg kazališta Branka Mihaljevića koja je proglašena najboljom predstavom na IX. Bugojanskom lutkarskom bijenalu, osvojila je četiri nagrade. Ljudmila Fedorova dobila je nagradu za najbolju režiju, a Ivica Lučić i Inga Šarić su dobili nagradu za animaciju lutke. Predstava Deveta ovčica osvojila je ukupno 27 nagrada u zemlji i inozemstvu i postala najnagrađivanija predstava Dječjeg kazališta Branka Mihaljevića do sada. Na slici 6. prikazane su lutke iz predstave.

Slika 6. Lutke iz predstave „Deveta ovčica“

(Izvor: Bogner Šaban, A. (2009.) *Dječje kazalište Branka Mihaljevića u Osijeku 1958. – 2008.*)

Repertoar u 2018. godini sadržavao je 4 premijerne lutkarske predstave u koje su uključene dvije obnove i 8 repriznih. Premijerna predstava „Kradljivica ključeva“ nastala je prema tekstu Osječanke Marte Mekovec de Carvalho. Autorica je za tekst dobila drugu nagradu na festivalu Mali Marulić u Splitu 2016. godine. Predstava donosi i zanimljive i nove lutke koje je osmislila Ria Trdin sa studentima Kazališnog oblikovanja sa Umjetničke akademije u Osijeku. Osim stolnih lutki, u predstavi je i lutka mannequin kojom upravljaju tri animatora, a koja se rijetko viđa na lutkarskim pozornicama. Predstava je odigrana 32 puta.

Druga premijerna lutkarska predstava „Nezaboravak“ izvedena je ukupno 6 puta, no nastavlja se igrati u premijernom repertoaru u 2019. godini uz posebnu pripremu za nastavnike koju je priredio autor Peter Kus kako bi se ova tema što bolje obradila u školama. Predstava je pomoću maski, lutaka, kazališta predmeta i sjena, na poetski i vizualno uzbudljiv način, prikazala psihološki svijet starih ljudi s demencijom. Ako se djeca i odrasli užive u njihov drukčiji način shvaćanja svijeta, mogu ga tako bolje razumjeti i prihvatiti promjene u odnosima sa starim osobama koje ova bolest donosi.

U blagdanskome razdoblju studenoga i prosinca u Dječjem kazalištu Branka Mihaljevića izvodi se uobičajeno predstava s prikladnom tematikom uz podjelu paketića za sv. Nikolu i Božić. Krajem prošle godine obnovljena je predstava Božićni kolačići prema tekstu i u režiji glumca Đorđa Dukića. U predstavi igraju: Inga Šarić, Aleksandra Colnarić, Lidija Helajz, Đorđe Dukić i Gordan Marijanović. Predstava je ukupno izvedena 48 puta.

Reprizna lutkarska predstava „Deveta ovčica“ i u 2018. godini nastavila je nizati uspjehe. Na 4. Festivalu dječje umjetnosti u Sarajevu (3.5.-7.5.2018.) dodijeljena je nagrada za najboljeg glumca Ediju Čeliću za ulogu Ivica. Predstava je izvedena po 100. put u Ukrajini u Dnipro Academic Youth Theatre na međunarodnom festivalu III. DniproPuppetFest.

Na posjećenost Dječjeg kazališta Branka Mihaljevića u Osijeku utječe i repertoar kazališta, ali i povijest toga kazališta, dosadašnji uspjesi te kvalitetni lutkari, odnosno cijeli tim i osoblje od kojeg se sastoji kazalište. Kazalište održava svoj dugogodišnji status održavanjem suradnje sa ostalim institucijama u gradu pa se tako prošle godine priključilo i obilježavanju „Noći knjige 2018“ gdje je izvedena nagrađivana predstava „Nije me strah“ koja je nastala prema slikovnici sugrađanke Dubravke Pađen Farkaš u režiji Ljudimile Fedorove, a nakon predstave za osnovnoškolce iz Ernestinova i Negoslavaca organizirano je druženje s autoricom Dubravkom Pađen Farkaš, ravnateljicom Gradske i sveučilišne knjižnice s kojom Kazalište njeguje dugogodišnju suradnju. Održava i međunarodnu suradnju kao i gostovanja drugih kazališta. Pojavom internetskih medija poput Facebooka i Instagrama, informacije o kazalištu postale su pristupačnije. Svakodnevno se prenose vijesti iz Kazališta, ne samo o programima, već i neformalnije fotografije s gostovanja, druženja i događaja na kojima sudjeluju zaposlenici i suradnici Kazališta.

Takav oblik komunikacije s javnošću pokazao se kao najbrži i najučinkovitiji osobito zato što u pozitivnom, neobveznom, ponekad i šaljivom tonu plasira obavijesti o radu Kazališta te brzo i neizravno poziva gledatelje na programe.

Gostovanja u televizijskim i radijskim emisijama, te članci u dnevnom i tjednom tisku također su važan dio u promociji rada kazališta, a izvrsna suradnja uspostavljena je osobito s lokalnim medijskim kućama. Vrlo često su programi te ostala događanja u kazalištu teme emisija i na Hrvatskoj televiziji.

Nakon što sam se upoznala sa repertoarom ovoga kazališta, uvidjela sam da se ne sastoji samo od poznatih književnih i lektirnih naslova, više prevladavaju novi i autorski naslovi. A to znači da se za uspjeh nekoga kazališta ne moraju odabirati samo poznati književni naslovi. Trud se isplati. Ne treba se uvijek zadržavati i ići uhodanim i poznatim putem. Ponekad nas ideje i riskiranja mogu odvesti na put sa novim početkom koji će rezultirati dobrim.

INTERVJU SA VODITELJICOM PROPAGANDE DJEČJEG KAZALIŠTA BRANKA MIHALJEVIĆA U OSIJEKU

D. Horvat: Možete li mi reći koja je lutkarska predstava najviše odigrana 2017. godine u Dječjem kazalištu Branka Mihaljevića?

*T. Grganović: Najviše odigrana je premijerna lutkarska predstava *Priča s morskoga dna*, odigrana je 37 puta. Iako, ne može se na taj način vrednovati, odnosno vidjeti, jer se lutkarska premijerna predstava igra više puta od reprizne koja je odigrana u prošlim sezonama.*

D. Horvat: Koja je lutkarska predstava najviše odigrana 2018. godine?

*T. Grganović: U 2018. godini to je bila predstava *Deveta ovčica* koja je odigrana 101 put, u Ukrajini je bila 100. izvedba. To je najuspješnija predstava u povijesti ovog kazališta, osvojila je 27 nagrada.*

D. Horvat: Koliko traju probe i pripreme za lutkarsku predstavu?

*T. Grganović: Mjesec i po, ovisi o redatelju, putovanjima, nekad više nekad manje. Petar Kus, redatelj predstave *Nezaboravak* je tražio 50-60 proba, dva puta dnevno, skoro tri mjeseca. Što se tiče probi za obnove, one traju tjedan dana.*

D. Horvat: Iz koje je lutkarske predstave najstarija lutka koju imate i koja je to lutka?

T. Grganović: Najstarija lutka koju imamo je iz lutkarske predstave Šuma Striborova, premijera je bila 1967. godine. To su lutke majka, djevojka i snaha. Radi se o vrsti lutke javajka, te ginjol lutka Tintilinić. Lutke je kreirao Bohdan Slavik, izrađena je u Državnom lutkarskom kazalištu u Bratislavi.

D. Horvat: Koja je lutka jako zahtjevna za izradu kao i za animaciju?

*T. Grganović: Najzahtjevnija je marioneta, no spomenula bih lutku mannequin za koju je potrebno čak tri glumca da ju animiraju. Tu lutku smo koristili u premijernoj predstavi *Kradljivica ključeva* 2018. godine.*

D. Horvat: S kojom lutkarskom predstavom bi ste se pohvalili?

*T. Grganović: Predstava koja je punih 60 godina na repertoaru, nekoliko puta obnovljena, a to je predstava *Zeko, Zriko, Janje*.*

D. Horvat: Kakva Vam se čini budućnost lutkarstva iz Vaše perspektive?

T. Grganović: Budućnost lutkarstva je neupitna, budući da u Osijeku imamo vrsnu Akademiju za umjetnost i kulturu koja svake godine upisuje nove mlade talentirane lutkare na Odsjek glume i lutkarstva. Studenti koji izlaze s Akademije učili su od najboljih ne samo hrvatskih već i svjetskih stručnjaka iz područja lutkarstva, kako teoriju tako i praksu. Svjedoci smo da mnoge diplomske predstave naših studenata "zažive" i kasnije na nekim pozornicama profesionalnih kazališta, ali i na festivalima. Osim mladih glumaca lutkarstvo žive i iskusniji, stariji glumci-lutkari koji možda nemaju svi formalnu naobrazbu, ali kroz godine iskustva vrsno animiraju i u najzahtjevnijim lutkarskim tehnikama, te i mladi od njih imaju što naučiti. Uz to dio mladih diplomiranih lutkara ima prigodu odmah odraditi i stručno osposobljavanje, ali i zaposliti se u nekom od profesionalnih kazališta i tako "brusiti" struku i svoj životni odabir na pozornici.

Razgovarala Doris Horvat

ZAKLJUČAK

Smatram da trenutna novčana situacija u Hrvatskoj s jedne strane ograničava razvoj lutkarske scene. Većinom se odabiru poznati književni naslovi za djecu ili lektirni naslovi, a to osigurava prodaju koja je sigurna i u današnjici bitna za opstanak. Budućnost hrvatskog lutkarstva trebala bi biti svijetla, u rukama je umjetnika da je takvom učine. Razvojem tehnologije i pojavom kina, djeca prije biraju takav način gledanja animiranih i crtanih filmova nego odlazak na lutkarsku predstavu. Veliku ulogu imaju odrasli koji bi trebali osvijestiti djecu da postoji i takav način upoznavanja sa poznatim književnim djelima te da je i lutkarstvo scenska umjetnost. Na svijest djece o lutkarstvu imaju i odgojiteljice u dječjem vrtiću koje ih mogu uvesti u svijet lutkarstva koji može biti jako povoljan za djecu. Lutka ima psihoterapijski učinak na djecu, posebno na one sa smetnjom u komunikaciji. Ona ublažava djetetove strahove, razvija kreativnost i maštu. Dolazimo do pitanja: „Kakva je budućnost za lutkarstvo? Je li ona svijetla ili tamna? Postoji li uopće?“. Smatram da će lutkarstvo kao grana umjetnosti uvijek postojati, uvijek će biti ljudi koji će osjećati ljubav prema lutkarstvu ili ga pak gledati kao hobi. Lutkarstvo će uvijek imati svoju budućnost jer kako piše Lotman: „Statua je posrednik koji nam prenosi tuđe stvaralaštvo, dok je lutka stimulator koji nas izaziva da stvaramo. Statua zahtijeva ozbiljnost, lutka – igru. „Stoga, dok god je lutkara biti će i lutka živa, a time i lutkarstvo.“

LITERATURA

Knjige:

Bastašić, Z. (1990). *Lutka ima i srce i pamet*. Zagreb: Školska knjiga

Bogner Šaban, A. (1997). *Hrvatsko lutkarstvo*. Zagreb: Hrvatski centar UNIMA i Među Zagreb: Međunarodni centar za usluge u kulturi. narodni centar za usluge u kulturi

Bogner Šaban, A. (2009.) *Dječje kazalište Branka Mihaljevića u Osijeku 1958. – 2008*. Osijek: Dječje kazalište Branka Mihaljevića u Osijeku

Brèdikytè, M. (2004). Dijaloška drama s lutkama (ddl) kao metoda poticanja dječje verbalne kreativnosti.. U L. Kroflin (ur.), *Lutka... divnog li čuda!* (str. 43-76)

Dječje kazalište Branka Mihaljevića (2017.) *Izvešće o ostvarenim programima Dječjeg kazališta Branka Mihaljevića u 2017. godini*. Osijek: Dječje kazalište Branka Mihaljevića

Dječje kazalište Branka Mihaljevića (2018.) *Izvešće o ostvarenim programima Dječjeg kazališta Branka Mihaljevića u 2018. godini*. Osijek: Dječje kazalište Branka Mihaljevića

Glibo, R. (2000). *Lutkarstvo i scenska kultura*. Zagreb: Ekološki glasnik

Kroflin, L. (1992). *Zagrebačka zemlja Lutkanija*. Zagreb: Međunarodni centar za usluge u kulturi

Paljetak, L. (2007). *Lutke za kazalište i dušu*. Zagreb: Međunarodni centar za usluge u kulturi

Rudman, B. (2017). *Lutkarstvo i velikani modernizma*. Zagreb: Školska knjiga

Vera Stenzel : Izbor i priprema (1995). *Igramo se kazališta: od monologa do igrokaza: Izbor tekstova za dječju lutkarsku i živu scenu*. Zagreb: Savez društava „Naša djeca“ Hrvatske

Županić Benić, M. (2009). *O lutkama i lutkarstvu*. Zagreb: Leykam international, d.o.o.

Internetske stranice

<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=37630> Pristupljeno (29.05.2019. 20:06h)

<http://unima.hr/lutkarstvo/lutkarska-kazalista/> Pristupljeno (23.06.2019. 11:56h)